

Szó és kép

A Magyar Olvasástársaság országos konferenciáját 2000 áprilisában *Szó és kép* címmel Pápán rendezték meg. Az itt elhangzott előadások, hozzászólások anyagát tartalmazza a kötet.

„Szó és kép szembe is állíthatók egymással. Kárhoztatják sokan a képeket – főként a mozgó képeket –, hogy elvonják a fiatalokat az olvasástól. Beszélnek a Gutenberg-galaxis fokozatos, lassú hanyatlásáról és az Internet-galaxis előnyomulásáról, az előbbi nemsokára bekövetkező vereségéről és az utóbbinak várhatóan megsemmisítő győzelméről. Konferenciánk előadói ezzel szemben mind azt keresték, hogyan támogathatja, erősítheti egymást ez a két kifejezőmód” – írja bevezetőben a kötet szerkesztője, *Honffy Pál*. E sorokból tudható meg az is, hogy a konferenciát bevezető előadást *Jankovics Marcell* tartotta, aki elsőként a művészien rendezett rajzfilmek okán ismert, ám mindemellett a kultúrtörténet kiváló ismerője is. Mondandóját nem rögzítette írásban, szabadon beszélt, éppen ezért – sajnos – a kötetbe sem kerülhetett be előadásának szövege.

Bencze Lóránt főiskolai tanár rendkívül élvezetes előadásában a szó varázsáról és válságáról szólt. Szándéka szerint azoknak a figyelmét kívánta a kommunikáció hasznos és ártalmas formáira fókuszálni, akik a közelesen bevezetésre kerülő kevertantvert készítik. Plasztikus képsorokban fogalmazta meg a teremtő, a cselekvő, az életadó, a gyógyító, a hiteles és a gyilkos szavak jellemzőit. Szellemesen, még az írott változatban is az élőbeszéd közvetlenségével hatnak az újabb és újabb gondolatokat inspiráló szavai, amelyek azt is fölvetik, hogy „Ma még többnyire két világban élünk egyszerre! A hagyományos írás, olvasás és beszéd világában, valamint a média világában. Sőt még egy harmadik kommunikációs világ is kezd kialakulni, új műfajokat, új tanulási stratégiákat igényel. Ez az e-mail világ és az Internet, a számítógépes kommunikáció világa. A média virtuális világa ezzel is hamarosan összeolvad meg a telefonnal is, hiszen a kép, a hang és a mozgókép is kezd bevonulni mindegyikbe”. *Gaul Emil* főiskolai tanár arról szólt előadásában, hogy a szó: kulcs az állóképhez, vagyis a képek egy szigorú konvenciórendszerben könnyen megfejthetők, de abban az esetben, ha nincs ilyen konvenció, akkor a kép nézése során vonalak, foltok, színek látszólag önkényes kombinációját kell megfejtenünk. Kitért még arra, hogy a kép és a szöveg kapcsolatának vizsgálata során arra a következtetésre jutott, hogy a gyerekek tökéletesen értik a szöveg és a kép kapcsolatát a kommunikációban, és egyáltalán nem rettegnek a reklám manipulációjától, hanem vidáman élnek ebben a világban. *Szinger Veronika* főiskolai oktató *Találkozás az írásbeliséggel – szavak és képek. A vizuális ingerek hatása a későbbi írás- és olvasástanulásra* című előadásában arról szólt, hogyan értelmezheti a szó a képeket. Az „írás-olvasás eseménynek” elsődleges közege a kisgyerek közvetlen környezete, ennek kapcsán beszélt arról, mennyire fontos a kisgyermek életében a könyvek lapozgatása, nézegetése, hiszen az olvasni nem tudó emberpalántának ezáltal nemcsak a szókincese bővül, de a könyvvel kapcsol-

latos tapasztalatok arra is megtanítják, hogy a „papírra írt jelek információt hordoznak, a könyvek tartalma pedig beépülhet a mindennapi társalgásba”, és a pozitív tapasztalatok okán vélhetően hamarabb, nagyobb kedvvel és gyorsabban tanul meg írni és olvasni, mint az ingerszegény környezetben nevelkedő kortársai. *Steklács János* a Bács-Kiskun Megyei Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében, az elítéltek körében végzett vizsgálatának tapasztalatait osztotta meg a hallgatóságával/olvasóival. A felmérésben, amelyben huszonnégy fiatal vett részt, a komplex írásbeliséggel kapcsolatos attitűdök, szokások, készségek és képességek vizsgálatát végezték el. A képsor alapján alkotott szövegek jellemzőit vizsgálva a felmérés vezetői a szövegalkotás egyik legkönnyebb módját választották: a képek által vezérelt fogalmazás készítését. A szövegalkotás eredményeinek értékeléséről szól *Steklács János*, hangsúlyozva azt a tényt, hogy a hazai és nemzetközi kutatások sajnos azt az általa megfogalmazott hipotézist igazolják, mely szerint egyre többen kerülnek hátrányos helyzetbe amiatt, hogy kommunikációs képességük – elsősorban írás- és olvasásképességük – nem éri el a hétköznapi életben szükséges minimális szintet sem. Ők a funkcionális analfabéták, akik ugyan rendelkeznek írás- és olvasástechnikával, ám hatékony kommunikációra ezen a területen mégsem képesek. Megdöbbentő számadat, hogy a felmérések szerint másfél millió funkcionális analfabéta él ma hazánkban. Előadása egyik legfontosabb tanulságát az alábbiakban fogalmazta meg: „az írásbeli szövegalkotás, más szóval a fogalmazás eredményessége vagy eredménytelensége múlhat azon is, hogy valaki rendelkezik-e a szövegalkotás elméleti alapjaival. Ezek az ismeretek a szükséges minimális szinten nagyon hamar elsajátíthatók, és nagymértékben hozzájárulhatnak az egyén érvényesüléséhez a hétköznapi életben. Mindez természetesen nem csupán az írott szövegek alkotásának a képességére igaz, hanem minden alap és funkcionális írott nyelvi képességre. Sajnos az anyanyelvi nevelés, ezen belül is az írásbeliségre nevelés hazánkban sokáig nem vette figyelembe kellőképpen azt a feladatát, hogy az olyan valós, mindennap adódó feladatok megoldására készítse fel a gyerekeket, amelyek a későbbiekben várnak rájuk”. *Hubert Ildikó* a láttatás eszközeiről szólva középkori és régi magyar irodalmi példákkal érzékelte mondandóját. A kép és szöveg együttes megjelenésének legkorábbi magyarországi formáit templomfestészetünk őrzi. A bibliai eseményeket és a szentek életét megjelenítő falfestmények a középkori művészet legértékesebb és szinte egyedülálló dokumentumai. A korai középkortól kiindulva vezet végig a kép és a szöveg párhuzamos alakulásának folyamatát, egymással való ötvöződésének formációit egészen Arany János koráig, illetve napjainkig. Érdekes, gondolatgazdag előadását értékes illusztrációs anyag egészíti ki. Érdemes idézni a szerző tanulmányát záró gondolatsort: „irodalmi szimbólumtárunk segítségével tehát újból megpróbálkozhatnánk a középkori templomfestők tanítási módszereivel: ha már képregény, tanítson is, gondolkodtasson is, és művészi legyen. Ha már rajzfilm, ne sematizált képességű, hanem érzelmeket megmozgató, ha képregény, akkor erkölcsi mércéhez igazodó mestermunka legyen. És tanítson játszani, ahogy megtanította a szó és kép játékára például Janus Pannoniust olasz mestere”. *Horváth Zsuzsanna* a kép és a szöveg, pontosabban szólva a tankönyvi kép és a szöveg viszonyát elemzi. Míg a kép és a szöveg egymásra utaltsága a tanulásra szánt, nyomtatott kiadványokban természetesnek látszik, „addig együttes jelenlétük szerepének feltárása, egymást erősítő vagy éppen kiegészítő kapcsolatuk megítélése

korántsem az”, a gyakorlati megközelítésben ugyanis a kép egyfajta „termékbe-
mutató sajátossággal bír”. A képanyag kiválasztásakor néhány általános szempon-
tot feltétlenül figyelembe kell vennie a szerzőnek, szerkesztőnek. Fontos a kép-
anyag felhívó jellege, a képzettársításokat megindítani képes érzelmi és gondolati
ereje, a szövegben közöltek megértését támogató világosság és pontosság, az ol-
vasó-megfigyelő számára felfogható információgazdagság, valamint a költségbeli
megfontolások. Napjainkban a szövegező olvasás minőségi kritériumai között
megtaláljuk a képi információk (térképek, ábrák, diagramok, modellek, szerkezeti
sémák, illusztrációk stb.) olvasásának a képességét.

Az olvasónak tehát össze kell tudni kapcsolnia és érthetően egymásra vonatkoz-
tatnia a szöveges és a képi közlések tartalmait. *Rigó Béla Könyvteremtő média* című
– írásban is igencsak élvezetes – előadásában személyes tapasztalata alapján szólt
arról, hogyan lett sikerkönyv a rajzfilm alapján „megkönyvesített” Vuk, és hogyan
alakult át a gyermekkönyvtárosok véleménye Fekete Istvánnak a legkisebbek szá-
mára adaptált műve kapcsán. Azaz a szokatlan és még új „műfajjal” szemben elő-
ször ellenérzéseiket kifejező könyvtárosok évek múltával, a napi gyakorlatban azt
tapasztalták, hogy a legkisebbek „ronggyá olvasták” Rigó Bélának, a Kincskereső
című folyóirat főszerkesztőjének értő közreműködésével sikerre vitt könyvet. *Zika
Klára*, a Duna TV szerkesztője személyes élményei, tapasztalatai kapcsán a televí-
zió és az írásbeliség összefüggéseire igyekezett rávilágítani egy fiataloknak rendez-
ett történelmi vetélkedő kapcsán. Mint televíziós szerkesztő belülről ismeri a mű-
sorokat, törekvéseket, és példáit is úgy gyűjtötte, hogy illusztrálhassa azt a tényt,
hogy a televízió – főként a kereskedelmi csatornákon sugárzott műsorok negatív
példái ellenére – lehet a könyvek, az értéket megjelenítő művészetek barátja, meg-
kedveltetője. A klasszikus íróktól való filmadaptációk pedig előkészíthetik az ere-
deti művel való megismerkedést. Tapasztalati szerint a Duna TV munkatársai hisz-
nek a nézők igényességében, nevelhetőségében, mert fő műsoridőben is mernek
klasszikus filmeket vetíteni, rendezői sorozatokat bemutatni. *Hermann Istvánné* ta-
nítónő a szó és a kép iskolai életben való kapcsolatáról szólt. Darvas József szerint
„ha egy gyermek tízéves koráig nem tanul meg olvasni, nem szereti meg a könyve-
ket, később már aligha teszi”, de megszívlelendők Benedek Eleknek a témához
kapcsolható gondolatai is, mely szerint „... valamint a házat is alulról kezdik építeni,
azonképpen a magyar irodalom olvasóközönségének nevelését is alul, a gyerme-
keknel kell kezdeni”. Ezeknek a gondolatoknak a gyakorlatban való megvalósulá-
sáról elmélkedik írásában, amelynek összegző zárógondolata minden pedagógus
számára értékadó lehet: „Minden olvasmány egy magot hagy hátra, amely kicsírá-
zik”. Ezt a Jules Renardtól való gondolatot továbbbővítve fogalmazza meg a tanító
feladatát, amelynek lényege: „hogy a pedagógus megmunkálja, és termékennyé te-
gye azt a talajt, amelyből kicsírázhatnak az elvetett tudásmagok”. *Honffy Pál* tan-
könyvszerkesztő *Médiумok, médiák, (mé)diák* című előadásában az emberiség
történetében bekövetkezett négy nagy kommunikációs változásról szólt, leszűrve
azt a tanulságot, hogy a „kommunikáció egyik új technikája sem törölte el, tette
fölöslegessé a korábbiakat”, valamint hogy „minden új kommunikációs eszköz
megjelenése bizonyos sokkhatással is együtt járt”. Elgondolkodtatók hozzászólásá-
nak záró gondolatai: „Adva vannak hát életünkben ezek az eszközök, a médiumok
vagy a médiák. Az ördögtől származnak? Lényegükben rejtőzik a rontás? Éppúgy
nem, ahogy a könyvek sem csupán az emberi művelődés erjesztői. Áltudományt,

pornográfiát, giccsset is terjeszthetnek a nyomtatott betűk. Mindkét médium fölhasználható nemesre, hasznosra és kárhozatosra egyaránt. Rajtunk és fölhasználóinkon múlik szinte minden, hogy miként tudunk élni velük, és megtanítjuk-e a velük való okos együttélésre a fiatalokat”. *Róth András Lajos* erdélyi tanár rövid hozzájárulásának írott változata fölveti azt a gondolatot, hogy lényegében a betű is kép, és „akinek volt vagy van kis gyermeke, annak nem kell felvázolni az írás-olvasás művészetének elsajátításához szükséges emberi erőfeszítést”. Különbféle, gyermekeknek szóló könyvek címlapjait elemzi a grafikák esztétikuma, „hasznossága”, értelmezhetősége szerint.

A konferencián elhangzott előadások számos megválaszolandó kérdést vetettek föl. A rájuk adott válaszok „hangos” továbbgondolása nem lehet haszontalan egyetlen olyan felnőtt számára sem, aki a jövő nemzedékének sorsáért felelősséget érez, és a szó és a kép harmóniájában szeretne élni.

Szó és kép. A Magyar Olvasástársaság Pápán megrendezett konferenciájának előadásai. Pápa, 2000. április 28–29. (Szerk. Honffy Pál). Pápa, Jókai Mór Városi Könyvtár–Művelődéstörténeti Társaság

Bartók Györgyi

MAGYAR KÖNYVTÁROSOK EGYESÜLETE
H-1054 Budapest, Hold. u. 6.
Telefon/Fax: (36-1) 311-8634
E-mail: mke@oszk.hu

FELHÍVÁS szekció-előadás tartására

2001. augusztus 9–11-én Nyíregyházán rendezi meg a Magyar Könyvtárosok Egyesülete idei, sorrendben XXXIII. vándorgyűlését.

A könyvtáros-társadalom legnagyobb éves seregszemléjének számító rendezvény fő témája az idén: „Iskola a könyvtárban – könyvtár az iskolában”

A szekcióülésekre augusztus 10-én kerül sor, a következő szerkezetben:

Tanulás és Internet

SULINET

Tanulás és könyvtár a felsőoktatásban

Tanulás a szakkönyvtárban

Tanulás a közkönyvtárban

Könyvtári használóképzés élethosszig

Könyvtárosképzés – könyvtárhasználó tanárok képzése

Könyvtár a pedagógiában – pedagógia a könyvtárban

A távoktatás és a könyvtár

Várjuk a felsorolt témákban az előadásra érett mondanivalóval rendelkezők jelentkezését!

A alábbi adatok megküldését kérjük 2001. április 30-áig az MKE Titkársága részére (1054 Budapest, Hold. u. 6.):

Az előadó neve és értesítési címe:

Az előadás címe:

Az előadás rövid tartalma (tíz soros tartalmi összefoglaló):

SZÓ ÉS KÉP

**A MAGYAR OLVASÁSTÁRSASÁG
PÁPÁN MEGRENDEZETT KONFERENCIÁJÁNAK
ELŐADÁSAI**

PÁPA, 2000. ÁPRILIS 28-29.

